

İŞ BİRLİĞİNDEN İHTİLAF

SUUDİ ARABİSTAN VE İSLAMCILAR

MADAWI AL-RASHEED

İŞ BİRLİĞİNDEN İHTİLAF

SUUDİ ARABİSTAN VE İSLAMCILAR

Madawi Al-Rasheed

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellif(ler)ine aittir.

Telif hakkı © 2017, Al Sharq Forum

Her hakkı saklıdır.

Tasarım: Jawad Abazeed

Türkiye’de basılmıştır.

Bu yayının tüm hakları Al Sharq Forum’a aittir. Al Sharq Forum’un izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Adres: Yenibosna Merkez Mahallesi, 29 Ekim Caddesi.

İstanbul Vizyon Park A1 Blok, Kat:6 No.:52 34197

Bahçelievler / İstanbul / Türkiye.

Telefon: +902126031815

Faks: +902126031665

E-posta: info@sharqforum.org

İçindekiler

Özet	4
Bölüm I: Arap Rejimleri Ve İslamcılar	6
Bölüm II: Suudi Devleti Ve İslamcılar Arasındaki İlişkiler	8
İş Birliği (1960-1990)	9
Körfez Savaşı'ndan Bu Yana Baskı Dönemi (1990)	10
2011 Arap Devrimleri	10
Sonuç	13
Bibliyografya	15
Yazar Hakkında	16
Al Sharq Forum Hakkında	16

Özet: Suudi devletinin İslamcılık ile olan münasebeti geçmişe dayanmakla birlikte karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu çalışma, Suudi devleti ve İslamcılar arasındaki ilişkinin tarihsel bir okumasını yapmakla birlikte bu ilişkideki dönüşümlerin ve mevcut gelişmelerin izini sürmektedir. Dini meşruiyeti esas alan bir devlet olarak Suudi devleti, post-kolonyal dönemde Arap dünyasındaki ilk İslami devlet olmuştur. Ancak İslami olma iddiasını taşıyan bir devletin 1970'lerin başında Mısır, Suriye, Irak ve bölgedeki diğer seküler Arap cumhuriyetlerinde olduğu gibi siyasal projeksiyonunda İslamcılığı dışlayan bir karakterin baskın olması ironiktir. Nitekim bu makale, günümüze dair bir soruşturmadan yola çıkarak ve tarihsel verileri de dikkate alarak Suudi devleti ile İslamcılar arasındaki ilişkide dogmatik ilkelerden ziyade siyasal çıkar mantığının takip edildiği sonucuna varmaktadır. Hülasa, mezkûr çarpık ilişkinin iş birliği, baskı ve ihtilaf arasında gidip geldiği söylenebilir. Haliyle Suudi rejimi ve onun çoklu İslamcı eğilimleri arasında bir uzlaşma sağlandığında bile bu durum aniden tersine dönecek kadar kırılgan olabilmektedir.

Arap dünyasındaki rejimler ve İslamcılar arasındaki ilişki tarih boyunca karmaşık olagelmıştır. Bölgenin hemen bütününde bu ilişkinin motivasyonları salt ideolojik bağlardan ziyade rejimlerin siyasi çıkarlarına dayanmaktadır. Dolayısıyla neredeyse tüm Arap rejimleri tarihin belli bir döneminde de olsa muhakkak İslamcılıkla flört halinde olmuştur. Suudi krallarından seküler askeri liderlere kadar Arap liderler, 1970'lerden bu yana İslamcılığı kitleleri mobilize etme gücüne haiz milliyetçilik, sosyalizm ve komünizm gibi "tehdit" unsuru ideolojilerin panzehiri olarak görmüştür. Bu durum İslamcıları bir kopuş yaşadıkları hissine yaklaştırarak dindar kitlelere ulaştırmıştır ve zaman içerisinde bu gruplar da Arapların İsrail'e karşı 1967 yılında aldığı yenilginin ardından Arap dünyasını sarsacak şekilde yankı bulan yeni bir dini ve ahlaki harekete dahil olmuştur. Çökmekte olan devlet altyapısının ve hizmetlerinin yerini almaya başlayan bu yeni tür dindarlık, kötüye giden sosyo-ekonomik koşullardan ötürü ve geçmişten bu yana uygulanagelen kimlik politikalarının bir sonucu olarak yaygın eğitim, hayır ve sosyal hizmet ağları yoluyla bir etki alanı inşa etmiştir. İsrail'e karşı alınan yenilgiden dolayı utanç içinde olmak, söz konusu dindarlık faaliyetlerinin özellikle Arap-İsrail çatışmasının sonuçlarından en çok zararı gören ülkelerde gerçekleşmesine bir anlamda kapı aralamıştır. Dindarlık dalgası, hem halihazırda bir yenilgi içerisinde olan otoriter rejimlere hem de Batı'ya karşı sahip olduğu meydan okuyucu retorığı sayesinde güç kazanmış ve böylece elitler ile sıradan halk kitlelerini çeşitlilik arz eden çok katmanlı bir sosyo-politik ve dini hareketin içerisinde birleştirmiştir. Tüm sınıf ve mezheplerden ve hem petrol zengini hem de yoksul ülkelere Araplar, kendilerini bu yeni dindarlık dalgasının bir parçası olarak görmüştür. Nitekim söz konusu yeni nesil dindarlık; Mağrip, Maşrik ve Körfez'de kendisini dünyayı bilfiil değiştirmeye adanmış benzer hareketlerin köklerinin zaten Arap dünyasının siyasi bağlamına içkin olduğunu teyit eden politik bir argümana

sahiptir. Bu dindarlığın siyasal formu ise farklı kavramlarla anılmaya başlanmıştır: Bunlardan bazıları olan Köktencilik, İslamcılık ve Siyasal İslam kavramlarına hem kendisini hem de dünyayı değiştirmek için İslam'ı bir araç olarak kullanan hareketleri nitelemek için başvurulmuştur.

Bu makalenin birinci bölümünde "İslamcı" ifadesini, Arap rejimlerinin İslami bir arka plana sahip siyasal hareketlerle ilişkisindeki çatışma, uzlaş, rekabet ve ilişkileri rayına sokma arasındaki dalgalanmaları tartışmak için kullanacağım. İkinci bölümde ise Suudi rejimi ile İslamcılar arasında belli tarihsel yakınlıklara değinecek olup Suudi yönetiminin kendisine yakın bir ideoloji ya da dini ajandayı takip etse bile menfaatlerini gözettiği Suudi İslamcıları ile ilişkisinde tıpkı diğer Arap rejimleri gibi hareket ettiğinden bahsedeceğim. Bu makale her ne kadar vardığı sonuçlar itibarıyla Irak, Bahreyn ve bir nebze Lübnan gibi Şii İslamcılığının baskın olduğu ülkelere ışık tutsa da temelde Sünni İslamcıların durumunu ele almaktadır. Fakat retoriklerindeki, bakış açılarındaki ve stratejilerindeki çeşitliliğe rağmen İslamcılar; temel olarak, tahayyül edilen bir otantikliğe dönüş fikri etrafında bireylerin, toplumun ve ulus-aşırı bir mahiyeti olan İslam ümmetinin güçlendirilmesi ve kurtuluşunun sağlanması gayesiyle ortaya çıkmıştır. Nitekim kendisini bu kapsamlı fikre yakın hisseden her bir İslamcı grup, çeşitli söylem ve stratejileri benimsemiştir.

Bakış açılarındaki ve stratejilerindeki çeşitliliğe rağmen İslamcılar; temel olarak, tahayyül edilen bir otantikliğe dönüş fikri etrafında bireylerin, toplumun ve ulus-aşırı bir mahiyeti olan İslam ümmetinin güçlendirilmesi ve kurtuluşunun sağlanması gayesiyle ortaya çıkmıştır

Farklı bakış açılarına sahip birçok rejim (monarşi ya da cumhuriyet) bu yeni siyasal İslam dalgasının ortaya çıkardığı zorluklara başlangıçta ya İslamcı grupların taleplerini

olumlu karşılayarak ya da onları hem maddi hem de sembolik olarak destekleyerek karşılık verdi (1960'lar ve sonrasında Kral Faysal yönetimindeki Suudi Arabistan ve aynı dönemde Sedat yönetimindeki Mısır gibi). Fakat bazı rejimler İslamcılara baskı uygulamaktan geri durmadı (1960'larda Nasır, 1980'lerde Hafız Esad ve Saddam Hüseyin gibi). Çeşitli bastırma pratiklerini benimseyen bu rejimler, dindarlığın yalnızca siyasi olmayan biçimlerini desteklediler. Örneğin siyaseten muhalefet etmeyi reddeden ve söylemlerini Allah'ın emrine itaat, dini temizlik, cinsiyetler arası eşitsizlik ve Ortodoks dini pratikler üzerine inşa eden Selefiler, siyaseten varlık gösterme gayesi taşımadıkları gerekçesiyle baskıcı rejimler nazarında çok daha radikal fikirlere sahip olsalar da zararsız addedilmişlerdir. Çünkü adı geçen rejimlerin gözünde, İslamcılık çerçevesindeki en ılımlı Selefî akım [1] bile daha dinamik bir biçimde politize olmuş (her ikisi de Rabat'tan Riyad'a kadar bölge çapında yayılmış olan [2]) Müslüman Kardeşler ve Hizb-ut Tahrir [3] gibi hareketlerden pekâlâ evladır.

Ne Arap rejimleri ne de İslamcılar birbirlerine karşı daimi bir sevgi beslemedikleri gibi bir nefret ilişkisi içerisinde de olmadılar. Genel itibariyle bu ilişkilerin seyri, sarsılan otoritelerin hayatta kalma mücadelesi verdikleri bir bağlamda şekillendi. Nitekim rejimler de İslamcılar da esasında çok iyi bilinen politik bir oyuna başvurdular ve kitleler üzerindeki etkilerini arttırmak için kendi otoritelerini ve meşruiyetlerini gözettiler. Demokratik bir seçimle başa gelmeyen otoriter ve baskıcı monarşiler ile cumhuriyetler de kitleleri kontrol altında tutmak için kullanılacak olası bir şiddetin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için – her ne kadar bazen muhalefeti bastırmak için katıksız bir şiddete başvursalar da– meşruiyetlerini pekiştirmek ve halkın rızasını kazanmak ile meşguldüler. Bu yanılla hem ulusal hem de uluslararası alanda bir utanç

yaşamamak adına sadakati ve gönüllü rızayı elde etmeyi arzuladılar. Bunların yanı sıra rejimler, rakiplerini devre dışı bırakmaya ve ideolojisi fark etmeksizin gelecekte herhangi bir şekilde alternatif liderlik potansiyeli taşıyan bir ismin öne çıkmasını engellemeye gayret ettiler. Buna karşın İslamcılar da kendilerini halk ile bütünleştirmek, bu yolla toplumsal desteğin yanında mobilize etmeye elverişli geniş bir sosyal taban için kitlelere ulaşmaya çalıştılar.

1960'larda milliyetçi ve komünist ideolojilerin hızla etkisini yitirmesiyle beraber İslamcılar, rejimlere karşı örgütlü tek muhalif yapı haline geldiler. Bazı durumlarda İslamcılar ve rejimler iş birliğine gittiler ve hatta diğer muhalif grupları alt etmek için birlikte hareket ettiler. Bu makale, Suudi rejimi ile Suudi Arabistan'daki İslamcılar arasındaki işte bu çapraşık ilişkiyi inceleme ve aynı zamanda bu ilişkinin, hiçbir dönemde statik olmayıp sürekli değişim halinde olmasının karmaşıklığına incelikli bir yorum getirme iddiası taşımaktadır.

Bölüm I: Arap Rejimleri ve İslamcılar

Arap rejimleri, İslamcılarla kurdukları ilişkide genel itibariyle çoklu bir strateji dizisini takip etmişlerdir: Bunlardan bazıları olan iş birliği, atama, ödün verme ve bastırma gibi yöntemlerin hemen hepsine başvuruldu ve bazı dönemlerde bu stratejiler, birbiriyle rekabet halindeki İslamcı gruplara aynı anda uygulanıyordu. Rejimin bu çoklu stratejileri farklı ölçeklerde de olsa İslamcıları kimi zaman güçlendirdi, bazen gayrimeşru bir duruma düşürdü ya da radikalleştirdi ancak şimdiye kadar İslamcılığın bütünüyle Arap siyasi arenasından silindiği gibi bir safhaya ulaşamadı.

İslamcılar yalnızca Cezayir'de (1990'larda), Gazze'de (2006'da) ve Mısır'da (2013'te) seçimlerle başa geldikten sonra devre dışı bırakıldı. Bir istisna olarak Fas kökenli İslamcılar, 2011'deki Arap isyanlarının

Zaman içerisinde İslamcılık; sanıldığıının aksine göz ardı edilemeyecek kadar etkili, kamusal alandan ötelenemeyecek kadar güçlü köklere sahip ve bastırma pratiklerini boşa çıkaracak kadar da dirençli olduğunu göstermiştir. Çünkü sistematik olarak baskı, sınır dışı etme ve sürgüne gönderme politikaları ile geniş bir yelpazedeki İslamcı aktivistler ile İslamcı akımların destekçilerinin yıldırılmaya çalışıldığı Mısır, Suriye, Tunus ve Irak gibi ülkelerde dahi İslamcılık, zor koşullar altında kendisini yeniden var edebilmiş ve hayatta kalmayı başarmıştır

ardından ülke tarihinde ilk kez hükümet kurma hakkına sahip olacaklardı. Diğer ülkelerde ise İslamcılar yalnızca seçimlerde yer almasına ve parlamentoda kayda değer sayıda koltuk kazanmasına müsaade edildi (Ürdün ve Kuveyt).

Bugüne değin cebren yahut hileyle ya da tolerans göstermek suretiyle hiçbir Arap rejimi İslamcıları kamusal alandan dışlamayı başaramadı. Çünkü İslamcılar yukarıda bahsi geçen cebir, hile ve tolerans gibi yöntemler yoluyla bütünüyle devre dışı bırakılması fikri hem siyasi muhalefet hem de yeniden inşa repertuarını ortaya koyan bir alternatif siyasi akımın (İslamcılık) gelişiminden bağımsız düşünülemez. Nitekim halihazırda İslamcılar devre dışı bırakılması ya da başarılı bir şekilde ortadan kaldırılması durumunda doğacak boşluğu doldurabilecek alternatif tek bir siyasi akım yoktur.

Zaman içerisinde İslamcılık; sanıldığıının aksine göz ardı edilemeyecek kadar etkili, kamusal alandan ötelenemeyecek kadar güçlü köklere sahip ve bastırma pratiklerini boşa çıkaracak kadar da dirençli olduğunu göstermiştir. Çünkü sistematik olarak baskı, sınır dışı etme ve sürgüne gönderme politikaları ile geniş bir yelpazedeki İslamcı aktivistler ile İslamcı akımların destekçilerinin yıldırılmaya çalışıldığı Mısır, Suriye, Tunus ve Irak gibi ülkelerde dahi İslamcılık, zor koşullar altında kendisini yeniden var edebilmiş ve hayatta kalmayı başarmıştır.

İslamcılığın budenli dirençli olmasının ardında 3 temel sebep vardır: Birincisi, bastırma pratiklerinin İslamcıların iç bütünlüğünü ve direncini güçlendirdiği şeklindedir. Böylesi bir durumda mağduriyet söylemi güçlenmekte ve hatta dava için şehadeti istemek bazı İslamcı çevrelerde iman ve sabrın bir mükâfatı olarak yüceltilmektedir. İkincisi, İslamcılar birbirlerine karşı zafer kazanmak isteyen rakip Arap rejimleri tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılması olmuştur. Nitekim Suudi Arabistan; Mısır menşeli İslamcılar olan Müslüman Kardeşleri, 1960'larda anti-Amerikan ve anti-emperyalist söylemlerinden ötürü bir "tehdit" olarak algıladığı Nasır yönetimine karşı desteklemiş ve hatta öne sürmüştür. Böylesi bölgesel destekler, büyük bir şiddet kültürünün hüküm sürdüğü dönemlerde dahi İslamcılığın ayakta kalması için önem arz ediyordu. Üçüncü faktör ise bastırma pratiklerinin yoğunlaştırıldığı dönemlerde İslamcı akımların sadık üyelerinin yeraltına inerek gizlenebilmesi ve diğer seküler gruplar karşısında ahlaki üstünlüğünü ileri sürmesine imkan tanıyacak şekilde dini faaliyetleri sürdürmüş olmasıdır. Nitekim İslami söylemin yalnızca bir söylem olmakla kalmayıp pratiklerle de ortaya konarak temellendirilmesi, İslamcılığa diğer toplumsal ve siyasi hareketlerde olmayan bir özgünlük ve ayrıcalık kazandırmaktadır.

İslamcı siyasi partilerin, yaz kamplarının, hayır kurumlarının ve sosyal hizmet ağlarının kısıtlanıp kapatıldığı koşullarda bile İslamcılar kendi "dava" misyonlarına geri dönebilmiş, siyasi ve dini aktivizm ile projelerini bir arada yürütebilmiştir. Genel olarak İslamcılar, takipçilerine ahlaki bir düş ile modernite ve gelenek üzerinde temellenmiş bir ütopya sunmaktadır. Bu, İslamcıların Arap ve İslam dünyasındaki yatay genişlemesinin ardında yatan başlıca sebeptir. Nitekim benzer bir durum Müslüman Kardeşlerden El Kaide'ye ve hatta Irak Şam İslam Devleti'ne (İŞİD) kadar geniş yelpazedeki diğer İslamcı gruplar için de geçerlidir.

Siyasal aktörler olarak İslamcılar, Arap dünyasındaki rejimlerle çıkarları doğrultusunda bir strateji belirleyerek ilişkilerini geliştirebilmişlerdir. Kendilerini sürekli olarak var edecek bir biçimde baskı altında iken dahi dönüştürebilmiş ve mevcudiyetlerini bir şekilde koruyabilmişlerdir. İslamcılar için konjonktüre uygun bir şekilde kendini dönüştürebilme kabiliyeti, iyi neticeler doğurduğu gibi şiddeti de beraberinde getirmiştir. Örneğin Müslüman Kardeşler ve Selefi seçimlere katılmak suretiyle temsili hükümeti içeren demokratik süreçlere itimat edecek siyasi partilere dönüşebilmişlerdir (Tunus'ta Ennahda ve Mısır'da Selefi Nur Partisi). Bunlarla beraber, Kuveyt, Yemen, Fas, Ürdün ve Bahreyn'de Müslüman Kardeşler ve Selefi siyasi partiler ile Selefi topluluklardan oluşan bir bileşim, diğer grupların yanında siyasi süreçlere katılım göstermiştir.

İslamcıların konjonktüre uyum sağlama hali hem yerel hem de küresel ölçekte bir araç olarak şiddetin yaygınlaşmasına da neden olmuştur. 1980'lerde El Kaide'nin ve daha sonraları 2014 yılında IŞİD'in yükselişi, şiddeti dışlamayan bir forma dönüştüğünde İslamcılığın kötücül bir hal alabileceğini göstermiştir

Fakat diğer yandan, İslamcıların konjonktüre uyum sağlama hali hem yerel hem de küresel ölçekte bir araç olarak şiddetin yaygınlaşmasına da neden olmuştur. 1980'lerde El Kaide'nin ve daha sonraları 2014 yılında IŞİD'in yükselişi, şiddeti dışlamayan bir forma dönüştüğünde İslamcılığın kötücül bir hal alabileceğini göstermiştir. Libya, Mısır ve Suudi Arabistan'da 1990'lar boyunca uygulanan baskılar, Mısır'da Tekfir ve Hicret Cemaati, Libya'da el Musalaha ve el Mukatila gibi bulundukları ülkenin rejimlerine karşı isyan bayrağı çeken ve bu yanı sıra rejimlerin güvenliğini ciddi manada tehdit eden isyancı grupların ortaya çıkmasına zemin

hazırlamıştır [4]. Suudi Arabistan'daki yerel cihatçı gruplar da tıpkı diğer bölgelerde olduğu gibi rejimin İslamcılarla uzlaşmak yerine bastırma pratiklerine başvurduğu zaman zarfında ortaya çıkmıştır. Küresel bir aktör olarak ABD'nin İslamcılığı İslam dünyasında yayarak komünizmi mağlup etmeyi amaçlaması ve aynı amacı gerçekleştirmenin bayraktarlığına soyunan ve bir anlamda da bölgesel bir hegemonya olma arzusu taşıyan Suudi Arabistan'la iş birliğine gitmesi, 1980'lerin değişen jeopolitik koşullarında şiddet yanlısı cihat hareketlerine zemin hazırlamıştır.

Rejimler, İslamcılarla olan ilişkilerinde genel itibarıyla daha avantajlı bir pozisyonadılar. Neticede İslamcıların göstereceği tepkileri, söylemlerini ve pratiklerini geliştireceği ve farklı gruplara ya da fraksiyonlara dönüşebileceği sınırları yine rejimler belirlemektedirler.

Bölüm II: Suudi Devleti ve İslamcılar Arasındaki İlişkiler

Körfez İş Birliği Teşkilatı (KİK) da dahil olmak üzere diğer Arap devletlerinin aksine, Suudi devletinin İslamcılar ile olan ilişkisi oldukça karmaşıktır çünkü Suudi Arabistan genç dönem İslamcılığın bir versiyonu olarak görülen Vahhabi dini ve milliyetçiliği temelinde kurulmuştur [5]. Etno-dinsel bir içerime sahip Vahhabi İslamcılığı; hedefi, dini hassasiyetleri yüksek bir yekpare toplum yaratmak olan yerleşik bir kurumsallaşmış düzene ve siyaseten de kolektif bir temsile karşılık gelmektedir. Suudi devleti, Vahhabiliği 18. yüzyılın dini bir diriliş hareketinden çıkarıp parçalı, çeşitli ve çoğulcu Arap toplumunu homojen bir ulusa dönüştürmek için gerekli çatı işlevini görecektiğini dini bir milliyetçi ideolojiye başvurmuştur. Diğer Arap ve KİK ülkeleri, meşruiyetlerini dini milliyetçilik esasına dayandırmamaktadırlar ve hiçbir dini-milliyetçi bir ideolojinin sonucu olarak kurulmamıştır. Nitekim bahse konu olan devletler için devlet inşa etme sürecindeki

birçok acil meseleye dair esnek olabilmek görece daha kolay olmuştur. Bir istisna olarak Suudi Arabistan dışındaki diğer KİK ülkeleri, İslamcılarla dini bir milliyetçilik bağlamında ilişki kurmamaktadır. Örneğin Körfez'i yöneten şeyhler ve emirler, meşruyetlerini Suudiler gibi Yüksek Ulema Konseyi'ne başkanlık eden bir Büyük Müftü'den almamaktadırlar. İslam, tüm Arap ülkelerinde anayasaları şekillendirmiştir ancak sadece Suudi Arabistan'da dini-milliyetçi bir proje ile işlenmiştir. Dolayısıyla bu durum, devlet ile İslamcılar arasındaki ilişkileri karmaşık bir hale getirmektedir.

Körfez İş Birliği Teşkilatı (KİK) da dahil olmak üzere diğer Arap devletlerinin aksine, Suudi devletinin İslamcılar ile olan ilişkisi oldukça karmaşıktır çünkü Suudi Arabistan genç dönem İslamcılığın bir versiyonu olarak görülen Vahhabi dini ve milliyetçiliği temelinde kurulmuştur

Devlet ve ulus inşasındaki tarihi Suudi-Vahhabi dini milliyetçiliğinin önemi göz önüne alındığında rejimin, kendisini İslami referansları ve bilhassa da homojen bir ulus oluşturma hedefini taşıyan referansları fazlaca vurgulamak zorunda hissettiği görülecektir. Vahhabilik pür İslam kisvesi altında homojenlik söylemini benimsemiştir ancak bu söylem, merkezi Arap-Vahhabi dindarlığı ile Hicaz Sufi geleneği, Şii toplumu [6], İsmaililer ve Suudi Arabistan'daki diğer dini gruplar arasında aşılması güç yeni ayrılıklar yaratmıştır. Bu yanıyla, Arabistan'ı birleştirmek gayesine hizmet edecek şekilde çimento görevi görmesi beklenen Vahhabilik gerçekte dini, siyasi ve toplumsal bir parçalanmaya sebebiyet vermiştir.

İslamcılar, toplumsal kesimler arasındaki sınırları aşarak Arap milliyetçiliğinin ve sol tandanslı hareketlerin geri çekilmesinin ardından bir istisna olarak hem Suudi Arabistan'da hem de Arap dünyası genelinde

ortak bir kimlik ve kader için mücadelesini sürdüren tek grup olma özelliği taşıyordu. Rejimin İslamcılara ihtiyaç duyduğu ölçüde İslamcılar da rejime ihtiyacı vardı. Nitekim bu anlamda her iki grup da ortak destek ağlarına dahil oldular ve neticede bu ağlar karşılıklı fayda temeline dayanıyordu. Fakat aralarındaki ilişki her daim bu minvalde seyretmedi. Sıradaki bölümde, rejimin İslamcılarla ilişkisindeki değişimleri ve dönüşümleri aktaracağım.

İş Birliği (1960-1990)

Suudi rejimi, İslamcılığı 1960'larda bölgede yaygınlaşan Arap solculuğu ve milliyetçiliğinden duyduğu tehdit algısına karşı güvenliğini sağlamada yararlanılabilecek önemli bir ideolojik araç olarak gördü. Vahhabi teoloji ve İslamcılık arasındaki ilişkiden ötürü, İslamcılık öncelikli bir tehdit olarak görülmedi. Hatta İslamcılık Suudi Arabistan'da yaygınlaştı çünkü İslamcılığın kaynakları ile Vahhabiliğin baskın dini geleneği arasındaki ayrım çok belirgin değildi. Bu sayede İslamcılık, geleneksel resmi dini kurumlar ve forumların desteğini alarak yaygınlaşabildi.

Arabistan'ı birleştirmek gayesine hizmet edecek şekilde çimento görevi görmesi beklenen Vahhabilik gerçekte dini, siyasi ve toplumsal bir parçalanmaya sebebiyet vermiştir

İslamcı aktivistler başlangıçta ana-akım Vahhabi akımlardan ayrı düşünülmüyordu. Örneğin 1979'da Mekke'de Kâbe'yi işgal etmeye yeltenen iki isyancı olan Juhaiman al-Otaibi ve Muhammed al-Kahtani'nin kariyerleri ve ideolojik görüşleri resmi Suudi İslam'ı ile İslamcılık arasındaki ilişkisel bağlantıyı resmetmekteydi [7]. Söz konusu isyancıların kurduğu al-jamaa al muhtasiba (İyi Emreden ve Kötüyü Yasaklayan Selefi Grup) grubunun referansı, Suudi Arabistan Müftüsü Abdülaziz bin Baz'ın öğretileriydi.

Zira aynı müftü, Kâbe'ye saldırı vakasından önce bu grubun inançlarını övmekle hatırlanacaktı.

Ulusal düzeyde İslamcılık, devrimci Arap hareketlerinin panzehiri olarak görülürken uluslararası boyutta da Suudi Arabistan'ın İslam dünyasında ve Batı'daki Müslüman azınlıkları kapsayan geniş bir yelpazede pan-İslamcı bir hegemonya kurmasına yardımcı oluyordu

Devlet çıkarlarının resmi din alimleri ve İslamcıların hassasiyetleri ile örtüştüğü 1960-1990 arasındaki 30 yıl boyunca ulusal ve uluslararası politika hususlarında rejim ve İslamcılar arasında bir iş birliği zemini hasıl olmuştu. Ulusal düzeyde İslamcılık, devrimci Arap hareketlerinin panzehiri olarak görülürken uluslararası boyutta da Suudi Arabistan'ın İslam dünyasında ve Batı'daki Müslüman azınlıkları kapsayan geniş bir yelpazede pan-İslamcı bir hegemonya kurmasına yardımcı oluyordu. İslamcılıkla flört etme hali, Soğuk Savaş döneminde rejimin dış politika özelinde İslamcılığı kendisine meşruiyet kazandıracak bir araç olarak kullanması ile uluslararası boyutlara da vardı. Örneğin birçok Suudi, 1980'lerdeki Afgan cihadına vaizler aracılığıyla, savaşçı ve bağış transferiyle bir anlamda katılım gösterecekti.

Körfez Savaşı'ndan Bu Yana Baskı Dönemi (1990)

Suudi Arabistan'daki İslamcılara dönük baskılar, 1990 yılının Ağustos'unda Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden hemen sonra patlak veren Körfez Savaşı sırasında rejimin Krallığı koruması için yabancı askerleri ülkeye davet etmesine İslamcıların itiraz etmesiyle başlamıştır. İslamcılar emsali görülmemiş bir ölçekte hükümet politikalarını eleştirmiş ve Suudi Arabistan'ın çeşitli bölgelerinde hükümete karşı kitlesel bir hareketin de fitilini ateşlemiştir. Sahve İslamcıları

olarak bilinen birçok İslamcı aktivist hapse atılırken, birçoğu da sığınma hakkı kazandıkları Batılı başkentlere kaçmıştır. Yine birçoğu da Afganistan ve Sudan'da sürgünde olan Usame bin Ladin liderliğindeki saflara katılmıştır. En kritik dönem ise New York'taki 11 Eylül saldırısına Suudilerin dahil olmasıyla başlamıştır. Bu süreçte ABD; vaizler ve İslamcı aktivistler arasında Batı'yı eleştiren, gayrı Müslimlere olduğu kadar Müslümanlara karşı da fetvalar veren (tekfirciler olarak bilinen) ve “uzak düşman” olarak kodlanan grupların bastırılmasını istemiştir. Bunun yanı sıra Arap diktatörlere destek vermeyi sürdüren ABD ile Batılı hükümetlere karşı küresel cihat çağrısı yapan birçok diğer grubun etkisizleştirilmesi için de Suudi rejimine baskı yapmıştır.

Suudi yönetimi, Bahreyn'de ve Şii isyanıyla karşılaştığı ülkesinin doğusunda karşı devrimci bir taktik olarak fakat aynı zamanda İran yayılcılığını durdurmayı düşündüğü bir stratejiye, mezhepçiliğe başvurdu

ABD'nin 2001'de Afganistan'a saldırmasından ve Bin Ladin'in El Kaide'sindeki savaşçıların dağıtılmasından sonra Suudi Arabistan, 2003-2008 yılları arasında tarihinin en kötü terör olaylarına tanık olmuştur. Bu durum, Başkan George W. Bush'un ortaya koyduğu ve Suudilerin de bir parçası olduğu “Terörle Mücadele” konsepti içerisinde İslamcılara dönük baskıların yoğunlaştırılmasına neden olmuştur. Aşırı boyutlara varan baskılar netice olarak Suudi İslamcılarının parçalanmasını hızlandırmış ve aşırılık yanlısı İslamcı hareketleri güçlendirmiştir. Nitekim o günden bu yana rejim, halihazırda ülkede baş gösteren IŞİD terörüne karşı alarm halindedir [8].

2011 Arap Devrimleri

Arap Baharı sonrası dönem, Suudi Arabistan'da devlet ile İslamcılar arasındaki ilişkiler bakımından kritik bir öneme sahiptir.

Bu dönemde rejim için baskı, anahtar görevi görmüştür. Uzun ve kısa süreli gözaltılar, idamlar ve terörle mücadele yasaları altında İslamcıların kriminalize edilmesi gibi uygulamalar rejimin yaygın stratejisi haline gelmiştir. Doğrudan baskıya ek olarak, rejim Suudi Arabistan'daki en büyük İslamcı akım olan Sahve (Selefi-İslamcılar) hareketine daha az hoşgörü göstermiştir çünkü Sahve, geçmişte Müslüman Kardeşler'in başa geçmesinden sonra Mısır'a yönelik Suudi politikasını güçlü bir şekilde eleştirmiştir. Suudi Arabistan'ın Mısır'ın seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin devrilmesine diplomatik ve finansal katkısı ve General Abdülfettah Sisi'ye verdiği destek, Kral Abdullah döneminde İslamcıların düzenlediği bir imza kampanyasında ve sosyal medyada ciddi şekilde eleştirilmiştir. Dahası birçok Suudi İslamcı sosyal medya aracılığıyla al-malik la yomathilani (Kral beni temsil etmiyor) hashtagleri'ni kullanarak İslamcı hükümetlerin seçimle iktidara geldiği Mısır ve Tunus'a yönelik Suudilerin genel karşı devrimci tutumuna itiraz etmişlerdir.

Suudilerin, bilhassa Kral Abdullah'ın son dönemlerinde İran'ı durdurmadaki yetersizliği, Suudi Arabistan'ın zayıf, İran sorunuyla baş edemeyen bir imaja sahip olduğu kanısını güçlendirmiştir. Nitekim dönemin ABD Başkanı Barack Obama'nın Suudilerin itirazlarına rağmen İran'la nükleer antlaşmayı imzalamasını takiben Suudiler arasında ülkelerinin ABD tarafından kaderine terk edildiği yönündeki kaygıları pekişmiştir.

Suudi yönetimi, Bahreyn'de ve Şii isyanıyla karşılaştığı ülkesinin doğusunda karşı devrimci bir taktik olarak fakat aynı zamanda İran yayılmacılığını durdurmayı düşündüğü bir stratejiye, mezhepçiliğe başvurdu. Rejim; Beyrut, Şam, Bağdat ve San'a gibi Arap başkentlerinde hızla nüfuz elde eden Şii gücüne karşı Suudilerin yetersizliğini eleştiren İslamcılar bu tutumuyla bir bakıma memnun etmiştir. Mezhepçilik,

Sünni kimliğine ve dünyadaki Müslümanları İran şerrine karşı koruma misyonuna bağlılığını göstermek için Suudi rejiminin kullandığı karşı devrimci bir taktikti. Kral Selman, tahta geçtiği 2015 yılının Mart'ında Yemen'deki İran destekli Zeydi Husilere karşı bir savaş başlatarak Suudi İslamcılarının bir anlamda gönlünü kazanmıştır. Kral'ın bu yöndeki kararlılık stratejisi (Yemen savaşı için Kararlı Fırtına ifadesi kullanılıyordu) yerel Selefilerden Sahve İslamcılarına kadar geniş bir yelpazedeki İslamcı muhalifleri susturmak hususunda işe yaradığı şeklinde sonuçlar doğurmuştur.

Suudi rejimi ve IŞİD arasında tıpkı El Kaide ile olduğu gibi, ideolojik bir yakınlığın olduğu gün gibi ortadadır. Rejim ve şiddet yanlısı grupların bu anlamda ortak bir düşmana sahip oldukları ise yadsınamaz: Şüphesiz her iki aktör için de ortak düşman, İran'dan başlayarak Bağdat, Şam ve Beyrut'a uzanan bir hatta varlık gösteren Şii militanlardır

Suudi İslamcılarının mezhepçi bir perspektifle okudukları Suriye meselesinde, Suudilerin beş yıldır süren başarısızlığından sonra attığı kararlı adımlar oldukça önemlidir. İslamcılar, Suriye'deki isyanları kâfir Beşar Esad rejimine ve onun İranlı destekçilerine karşı bir Sünni isyanı olarak gördü. Suriye'deki Sünnilerin durumu, ülkede çoğunluk olmalarına rağmen, Suudi İslamcılar için 2003'te Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesinden sonra "Şiiler tarafından yönetilen" bir devlete dönüşmesiyle beraber Sünnilerin içine düştüğü kötü durumu hatırlatıyordu. Suudi İslamcılar, Iraklı Sünnilerin içerisine düştüğü duruma dair kendi rejimlerini kısmen de olsa sorumlu tutuyorlardı ve rejimin Suriye'deki isyancıları destekleyerek bu durumu tekrarlamayacağını umuyorlardı. Nitekim rejim de öyle yaptı ancak bu zamana kadar net bir zafer kazanılamadı.

Suriye ve Irak'ta IŞİD'in yükselişi, Suudiler

ile İslamcılar arasındaki ilişkileri hiç olmadığı kadar karmaşıktı. 2014 yazında, Halife olma iddiasındaki Ebubekir el Bağdadi, Musul'dan Hilafetin kurulduğunu duyururken Suudi Arabistan isteksiz bir şekilde ABD öncülüğünde IŞİD'e karşı kurulan uluslararası ittifaka dahil oldu ve IŞİD'e karşı yapılan hava saldırılarına sembolik olarak da olsa dahil oldu. Bu katılım, Suudi kamuoyunun takip ettiği ana akım haber bültenlerinde yer almadı. Daha sonra, dönemin İkinci Veliaht Prensi ve Savunma Bakanı Muhammed bin Selman; dönemin Veliaht Prensi Muhammed bin Nayif, Arap Yarımadası'nda El Kaide'yi mağlup eden kişiler olarak sağlam bir pozisyonda yerlerini korurken, Yemen'de Husilere karşı operasyon başlatıldı. Fakat IŞİD'le mücadele, genel olarak terörizmle mücadelenin bir parçası olarak sunulup belirsiz bir terminoloji bağlamında dillendirildi. Muhammed bin Nayif 2003-2008 yılları arasında El Kaide'ye karşı başarıları ile öne çıksa da bu durum, Temmuz 2017'de Kral Selman'ın oğlu Muhammed'i Veliaht Prens olarak atayıp İbn Nayif'i tamamen devre dışı bırakmasını engellemedi.

Şu sıralar İslamcılığın düşüşe geçtiği iddiasına rağmen İslamcılık ideolojisi, ciddi manada güvenlik tehdidi oluşturabilecek yahut seküler politik güçlerle bir araya gelebilen fraksiyonları ile birlikte bir bütün olarak entelektüel, ahlâki, dini ve siyasi bir akım olmayı sürdürecektir

Her ne kadar Suudiler, IŞİD'e karşı uluslararası koalisyonun bir parçası olacaklarını ilan etmiş olsalar da birçok Suudi, kendi hükümetlerinin neredeyse başlar başlamaz sona eren hava bombardımanlarından haberdar dahi olmadı. Suudiler daha ziyade Yemen'de hava bombardımanları yapmaya hevesliyidiler ve bu hem resmi mercilerce hem de sosyal medyada sıkça dillendiriliyordu. Daha sonra IŞİD terörü Suudi topraklarına sıçradı (bu zamana kadar 15 saldırı gerçekleşti) fakat bu terörizm dalgası, 2003-2008 arasında yaşananlardan farklı bir şekilde seyretti. 2015'te bazı Suudi güvenlik güçleri hedef

alınmış olsa da terör eylemleri artık doğrudan bir mezhebi, Şiileri hedef alıyordu. Bu durum, yalnızca Suudi Arabistan'daki Şiiler için değil, genel olarak Körfez'deki Şiilerin (örneğin Kuveyt'te) tamamı için bir tehditti. Yemen'de Mart 2015'te başlayan hava saldırılarından hemen önce Suudi Arabistan, El Kaide ile savaştan birkaç ay önce Yemen'de kaçırılan diplomatlarının serbest bırakılması için bir antlaşma yapmıştı. Anlaşıldığı kadarıyla Suudi Arabistan, Arap Yarımadası'ndaki ve Yemen'deki El Kaide ağıyla başarılı bir şekilde bağlantı kurabilmişti ki bu da kaçırılan Suudi diplomatların serbest bırakılmasını sağlamıştı. Yemen'de Aden'deki ve genel olarak güneydeki Suudi ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne (BAE) bağlı güçler tarafından "kurtarılan" bölgelerde El Kaide ve IŞİD'in kontrol alanlarını nasıl genişlettiklerine dair raporlar gün yüzüne çıkmaya başladı [9]. Böylesi bir hava hem rejimin hem de teröristlerin Şiileri ve İran'ı ortak düşman olarak gördüğü ve yer yer temaslarda bulundukları ihtimalini güçlendiriyordu.

Suudi rejimi ve IŞİD arasında tıpkı El Kaide ile olduğu gibi, ideolojik bir yakınlığın olduğu gün gibi ortadadır [10]. Rejim ve şiddet yanlısı grupların bu anlamda ortak bir düşmana sahip oldukları ise yadsınamaz: Şüphesiz her iki aktör için de ortak düşman, İran'dan başlayarak Bağdat, Şam ve Beyrut'a uzanan bir hatta varlık gösteren Şii militanlardır. Fakat en önemlisi, bu aktörler destekçilerini mobilize etmek için Vahhabi tezlerine başvurmakta. Bu durum Suudilerin, ülkelerinde ciddi bir popülariteye sahip olan IŞİD ile mücadelesini de daha karmaşık bir hale getiriyor. Nitekim Suudiler, Tunuslulardan sonra Suriye'deki ikinci en büyük yabancı savaşçısı olan grubu oluşturuyor.

Rejim, Aralık 2015'te yeni bir pan-İslamcı anti-terör koalisyonu kurdu ve birçok Sünni ülkesini bu koalisyona katılmaya çağırdı. Şu zamana kadar, Endonezya ve Malezya gibi ülkeleri de içerisine alacak şekilde

genişleyen koalisyonun hedefleri belirsizdi ve kesinlikle rejimin işine yarayacak hiçbir görünür askeri başarısı olmadı. Bu anlamda birçok Müslüman ülkenin katılımıyla Mart 2016'da Suudi topraklarında yapılan büyük askeri tatbikatlar haricinde, gerçekten IŞİD ile mücadele yahut Suudi Arabistan'ın askeri kapasitesini geliştirme anlamında ortak bir askeri çabanın olduğuna dair bir işaret yok. Çünkü Suudi Arabistan, İslam dünyasında otoriter yönetimleri muhafaza etmeye daha eğilimli bir uluslararası İslami destek elde etmeyi ve IŞİD'i mağlup etmek yerine içeride ve küresel ölçekte muhalefeti (İslamcılar) boğmayı önceliyor.

IŞİD'in yükselmesi, bölgedeki kritik dönemde cihatçı coşkuları tabiri caizse yutmuştur. Bu, aynı anda birden çok tezat durumun içerisinde kalakalan Suudi İslamcılar için ülkelerinde hayatın çekilmez bir hal aldığı 1990'larda El Kaide'nin varlık göstermesinden sonra içerisinde oldukları duruma benziyor. İslamcılar hâlâ ülkelerinde cihat etmek ile yurt dışında cihat etmek arasında gidip geliyorlar. Yurt dışında cihat bazı zamanlar desteklenmese bile genellikle hükümet tarafından tolere edilirken ülkede böyle bir faaliyet içerisinde olan yahut olduğu tespit edilen cihatçılar idam ile karşı karşıya kalabiliyor. Bu anlamda Afgan cihadının yansımalarını ve rejimin Suudi genç nüfusunu cihada nasıl teşvik ettiğini hatırlamamız yeterli olur.

Yeni Kral Selman'ın başa geçmesiyle birlikte, devlet-İslamcılar ilişkisi tam olarak bastırma pratikleriyle kendisini gösterdi. Mevcut Veliiaht Prens Muhammed bin Selman, BAE ile bir ittifak kurarak İslamcılar ile devlet arasındaki barış havasını tersine çevirdi. 10 Eylül 2017'de rejim, önde gelen İslamcılardan Selman el Avde ve Awad al Qarni gibi üne sahip şeyhleri tutuklayınca mevcut kriz, İslamcılara dönük en büyük darbe şeklinde okunacaktı. Rejimin bu keyfi tutuklamaları belki de Katar ile yaşanan krize dönüktür. Çünkü Suudi rejimi Katar'ı, Suudi Arabistan'ın terörist bir örgüt

olarak gördüğü Müslüman Kardeşleri ve diğer İslamcı grupları destekleyerek kendi içişlerine karışmakla suçluyor. Nitekim iktidarın Kral Selman ve veliaht prens olan oğlunun elinde toplanması ile sonuçlanan son tutuklamalar dizisi, Suudi rejiminin öfkesini yansıtıyor. Bu son baskı dalgası tarihte yalnızca 1990'larda rejimin Kuveyt'i işgal eden Irak tehdidine karşı ülkeyi savunması için yabancı birlikleri davet ettiği için İslamcıların eleştirisine maruz kaldığı döneme benzetilebilir. Bugün ise Suudi Arabistan'ın gergin hali ve Veliiaht Prens'in dengesiz iç ve dış politikası bağlamında baskıların neye evrileceğini ve nasıl sonuçlanacağını öngörmek oldukça zor görünüyor.

Sonuç

Diğer Arap rejimleri gibi Suudi Arabistan da devlet ile İslamcılar arasındaki ilişkiler hususunda benzer şablonları takip etmektedir. Şimdilerde olduğu gibi baskı dönemlerinde de bir korelasyon ortaya çıkmaktadır:

1- İslamcılar, yurt dışındaki Müslümanlarla dayanışmak amacıyla küresel ölçekli kanallar oluşturdular ve erişim sınırlarını genişlettiler.

2- İslamcılar; tebliğ faaliyetlerine, seçimlere ve hayır işlerine karşı silahlı direnişi önceleyen radikal hareketlerden ayrışabilirler. Ayrıca, dönüşüm geçirip bilhassa saygı duymadıkları yahut kabul etmedikleri rejimlere katılım göstermek için dini ve siyasi meşruiyet gerekçeleri üretebilirler.

3- İslamcılar, başka Müslüman topraklara (bir devlet, emirlik ya da hilafet) veya Batı gibi gayri Müslim topraklara hicret etmeyi (iç veya dış göç) tercih edebilirler.

4- İslamcılar mecazi bir iç göçü de tercih edebilirler. Kendi ülkelerinde gureba yani toplumdan psikolojik olarak kopuk yabancılar olarak yaşamayı tercih edebilirler.

Sadece Suudi Arabistan'da değil tüm Arap bölgesinde rejimler ve İslamcılar arasında, Mısır'da 2013'ten beri olduğu gibi ciddi bir çatlak meydana geldikten sonra yeniden uzlaşma sürecini başlatmak mümkün olabilir. Ancak bu uzlaşmalar uzun süreli olamamaktadır çünkü iki totaliter sistem olarak rejimler ve İslamcılık sürekli olarak çatışacaktır. Fakat yer yer siyasi, toplumsal, ahlâki, dini ve cinsiyete dair meselelerde otoriter düzenlemeleri uygulamak hususunda da bir araya geleceklerdir

Rejimin İslamcılara karşı uyguladığı stratejiler –kontrol altına alma veya iş birliğine gitme– genelde İslamcıların ülkelerindeki siyasi sürecin bir parçası haline gelmeleriyle sonuçlanmıştır. Zira İslamcılar; parlamentolarda, hükümetlerde ve genel olarak kamusal alanda kabul gören ve nüfuz gücü olan konumlara gelmek istemektedirler. Seçimlerin yahut herhangi bir gelişmiş siyasi temsil sisteminin olmadığı ülkelerde ise kontrol altındaki İslamcılar belli kamusal alanları; örneğin eğitim sistemini, yargıyı domine edip tekellerine almalarına izin verilmekte ya da rejimlerin bizzat kendisi İslamcılara ülke içinde ve dışında medya kanalları, dini tebliğ alanları ve dava faaliyetleri gibi alanlar yaratmaktadır. Suudi rejimi ile İslamcıların iş birliği içerisinde olduğu dönemlerde karşılıklı ilişkiler hep böyle seyretmiştir.

Şu sıralar İslamcılığın düşüşe geçtiği iddiasına rağmen İslamcılık ideolojisi, ciddi manada güvenlik tehdidi oluşturabilecek yahut seküler politik güçlerle bir araya gelebilen fraksiyonları ile birlikte bir bütün olarak entelektüel, ahlâki, dini ve siyasi bir akım olmayı sürdürecektir. Yaşlı rejimler ve dizayn ettikleri otokratik sistemler, genç nüfusun başını çekeceği hareketler yoluyla eskiye alternatif olabilecek düzen arayışlarını kabullenmek yerine bastırma yöntemlerine başvurdıkları sürece bir paradigma değişimden bahsetmek zor görünüyor. Maalesef bireysel gelişime, kişisel inisiyatif, start-up kültürüne ve aşırı tüketime dayalı neo-liberal düzen, insanların bireysellik

ile kolektivizm arasında konforlu bir yer edinmesini çözüme kavuşturmayacaktır. Oysa İslamcılar insan hayatının problemleri iki alanı olarak birey ve topluluk arasında ikilemi söylemlerinde başarılı bir şekilde birleştirmişlerdir. İslamcılar barışçıl yollarla ya da şiddet yoluyla iktidar olma mücadeleleri, uğruna ölmeye degeceğinin düşünüldüğü sebepler olduğu sürece Suudi Arabistan da dahil olmak üzere tüm Arap dünyasında var olmaya devam edecektir.

Sadece Suudi Arabistan'da değil tüm Arap bölgesinde rejimler ve İslamcılar arasında, Mısır'da 2013'ten beri olduğu gibi ciddi bir çatlak meydana geldikten sonra yeniden uzlaşma sürecini başlatmak mümkün olabilir. Ancak bu uzlaşmalar uzun süreli olamamaktadır çünkü iki totaliter sistem olarak rejimler ve İslamcılık sürekli olarak çatışacaktır. Fakat yer yer siyasi, toplumsal, ahlâki, dini ve cinsiyete dair meselelerde otoriter düzenlemeleri uygulamak hususunda da bir araya geleceklerdir. İki totaliter rejimin bir arada var olması ve birlikte çalışması bu yanıla mümkündür ancak bu çoğunlukla siyasi özgürlüklerin ve insan hakları ile medeni haklar pahasına mümkün olabilir. Tek çıkar yol, İslamcılar ve diğerlerinin rekabet edip iş birliği yapabileceği açık bir Arap kamusal alan oluşturmak ve toplumların kendi menfaatleri açısından en iyi hizmet vereceğini düşündüğü isimleri seçmelerinin yolunu açmaktır. Suudi Arabistan'da ve birçok yerde olduğu gibi herhangi bir otoriter bağlam içerisinde olduğu sürece baskı ve hatta iş birliği bile söz konusu açılım süreçlerini baltalamaktadır.

Bibliyografya

Hegghammer, Thomas & Lacroix, Stefane, 'Rejectionist Islamism in Saudi Arabia: the Story of Juhayman al-Utaibi Revisited,' *International Journal of Middle Eastern Studies*, 39, no. 1 (2007), 1-3-22.

Filiu, Jean-Pierre, *From Deep State to Islamic State*, London: Hurst & Co., 2015.

Lynch, Marc, *The Arab Uprising: the Unfinished Revolutions of the New Middle East*, New York: Public Affairs, 2012.

McCan, William, *The ISIS Apocalypse: the History, Strategy, and Doomsday Vision of the Islamic State*, New York: St Martins's Press, 2015.

Matthiesen, Toby, *The Other Saudis: Shiism, Dissent, and Sectarianism*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Mervin, Sabrina & Mouline, Nabil (eds.), *Islam Politiques: Courants, Doctrines et Ideologies*, Paris: CNRS, 2017.

Pankhurst, Reza, *Hizb Ut-Tahrir: the Untold Story of the Liberation Party*, London: Hurst & Co., 2016.

Al-Rasheed, Madawi, *a History of Saudi Arabia*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Al-Rasheed, Madawi, *Contesting the Saudi State: Islamic Voices from a New Generation*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Al-Rasheed, Madawi, 'The Shared History between Saudi Arabia and ISIS', 2014, <http://www.hurstpublishers.com/the-shared-history-of-saudi-arabia-and-isis/>

Al-Rasheed, Madawi, *Muted Modernists: the Struggle over Divine Politics in Saudi Arabia*, London: Hurst & Co., 2015.

Roy, Olivier, *Holy Ignorance: When Religion and Culture Part Way*, London: Hurst & Co., 2010.

Tripp, Charles, *The Power and the People: Paths of Resistance in the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

YAZAR HAKKINDA

Madawi Al-Rasheed, London School of Economics Middle East Centre bünyesinde misafir öğretim üyesidir. Al-Rasheed, farklı akademik dergiler ve derleme kitaplarda Arap Baharı'ndan bu yana Suudi Arabistan'da yaşanan siyasi dönüşümleri, kadın politikalarını ve aktüel meseleleri kapsayan birçok makale yayımlamıştır. Düzenli olarak uluslararası TV kanalları ve yazılı basın yoluyla yorumlarını paylaşmaktadır. BBC's Newshour ve Radio 4'ün Suudi Arabistan odaklı bir belgeseli olan "Sand of Time"da yer almış ve CNN, BBC World Service, CCTV ve al-Hura Arabic TV için mülakatlar vermiştir. Al-Monitor, The Guardian, Politico, Foreign Policy, Middle East Eye, New Internationalist, La Vanguardia ve Foreign Affairs için görüş yazıları kaleme almıştır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeterek araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

İş Birliğinden İhtilafa: Suudi Arabistan ve İslamcılar

Suudi devletinin İslamcılık ile olan münasebeti geçmişe dayanmakla birlikte karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu çalışma, Suudi devleti ve İslamcılar arasındaki ilişkinin tarihsel bir okumasını yapmakla birlikte bu ilişkideki dönüşümlerin ve mevcut gelişmelerin izini sürmektedir. Dini meşruiyeti esas alan bir devlet olarak Suudi devleti, post-kolonyal dönemde Arap dünyasındaki ilk İslami devlet olmuştur. Ancak İslami olma iddiasını taşıyan bir devletin 1970'lerin başında Mısır, Suriye, Irak ve bölgedeki diğer seküler Arap cumhuriyetlerinde olduğu gibi siyasal projeksiyonunda İslamcılığı dışlayan bir karakterin baskın olması ironiktir. Nitekim bu makale, günümüze dair bir soruşturmadan yola çıkarak ve tarihsel verileri de dikkate alarak Suudi devleti ile İslamcılar arasındaki ilişkide dogmatik ilkelerden ziyade siyasal çıkar mantığının takip edildiği sonucuna varmaktadır. Hülasa, mezkûr çarpık ilişkinin iş birliği, baskı ve ihtilaf arasında gidip geldiği söylenebilir. Haliyle Suudi rejimi ve onun çoklu İslamcı eğilimleri arasında bir uzlaşma sağlandığında bile bu durum aniden tersine dönecek .kadar kırılğan olabilmektedir